

**การอนุรักษ์และฟื้นฟูต้นจันทน์ ถนนสายวัฒนธรรมเชียงใหม่ – สันกำแพง
อย่างมีส่วนร่วมของชุมชน**

**Conservation and Rehabilitation of *Samanea Saman* on
Chiangmai-Sankhampeang Cultural road with Community Participation**

**บรรจง สมบูรณ์ชัย เยาวนิตย์ ธาราฉาย อัจฉรี เหมสันต์ และปรัชมาศ ลัญชานนท์
Bunchong Somboonchai, Yaowanit Tarachai, Augcharee Hemson
and Pradchamas Lanchanon**

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จ.เชียงใหม่ 50290

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการรักษาบาดแผลต้นจันทน์กับการปล่อยให้รักษาเองตามธรรมชาติ เปรียบเทียบการเจริญเติบโตที่เพิ่มขึ้น จากการเพิ่มพื้นที่รอบโคนต้น รูปแบบการตัดแต่งกิ่งต้นจันทน์ ที่เหมาะสมกับการเจริญเติบโต รวมทั้งการเสนอแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูต้นจันทน์ ถนนสายวัฒนธรรมเชียงใหม่-สันกำแพง โดยทำการศึกษาบริเวณริมเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1006 สายเชียงใหม่-สันกำแพง ระยะทางประมาณ 10 กิโลเมตร กลุ่มตัวอย่างที่จะนำมาใช้ในการวิจัยจำนวน 55 ต้น โดยได้จัดแบ่งกลุ่มต้นจันทน์ที่อยู่บนผิวทาง 15 ต้น ต้นจันทน์ที่อยู่บนไหล่ทาง 15 ต้น ต้นจันทน์ควบคุมที่อยู่บนผิวทาง 15 ต้น ต้นจันทน์ควบคุมที่อยู่บนไหล่ทาง 10 ต้น เครื่องมือในการเก็บข้อมูล คือ แบบฟอร์มการสำรวจสภาพต้นไม้ แบบฟอร์มการประเมินความทรุดโทรมต้นไม้มาก่อนการดูแลรักษา แบบฟอร์มการวินิจฉัยต้นไม้ และเครื่องมือในการดูแลรักษาต้นจันทน์ที่เป็นวัสดุและอุปกรณ์ในการดูแลรักษา รวมทั้งการประชุมกลุ่มย่อย ในการวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติร้อยละ และค่าเฉลี่ยเลขคณิต

ผลการศึกษา พบว่า การดูแลรักษาและการฟื้นฟูต้นจันทน์ทั้ง 3 วิธี คือ การรักษาบาดแผล การเพิ่มพื้นที่รอบโคนต้น และการตัดแต่งกิ่ง ทำให้ต้นจันทน์มีสภาพที่ดีขึ้น มีความทรุดโทรมน้อยลง แต่อย่างไรก็ตามตำแหน่งที่ตั้งของต้นจันทน์บนผิวทางและไหล่ทางให้ผลที่แตกต่างกันในด้าน การรักษาบาดแผล

สำหรับลักษณะของต้นจันทน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น เมื่อได้รับการรักษาบาดแผล การเพิ่มพื้นที่รอบโคนต้น และการตัดแต่งกิ่ง ได้แก่ มีการเน่าเสียของส่วนปลายกิ่งบนและยอดไม้ลดลง

ความหนาแน่นของกิ่งใบมีมากขึ้น สำหรับการรักษาบาดแผลของต้นจำฉาบใบใหญ่ทางนั้น มีผลให้ความเสียหายของก้านและลำต้นลดลง ส่วนการเพิ่มพื้นที่รอบโคนต้น มีผลให้สภาพต้นไม้ รูปร่าง ต้นไม้มีลักษณะที่ดีขึ้น ปริมาณการแผ่กว้างของกิ่งใบมีมากขึ้น รอยบาดแผลของเปลือกต้นไม้นี้ลดลง มีการผลัดเปลือกต้นไม้มากขึ้น นอกจากนี้ การตัดแต่งกิ่งของต้นจำฉาบพืชมทาง มีผลให้ขนาดของ ใบใหญ่ขึ้น และมีปริมาณกิ่งใบมากขึ้น

สำหรับแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูต้นจำฉาบ ประกอบด้วย

1) การดูแลรักษาและฟื้นฟูต้นจำฉาบโดยทั่วไป ได้แก่ การจัดสภาพแวดล้อมบริเวณ โดยรอบให้อยู่ในสภาพที่ดี การป้องกันและการกำจัดโรคพืชและแมลง การบำรุงดิน การ ศัลยกรรม การตัดกิ่งแนวใหม่

2) การอนุรักษ์ต้นจำฉาบอย่างยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วม เป็นการดำเนินการหลัก 3 ด้าน คือ ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การลดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในอากาศ และการเพิ่มพื้นที่สีเขียว ในระดับชุมชน ฯลฯ ด้านสังคม ได้แก่ การเสริมสร้างและปกป้องพื้นที่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่สำคัญ ต่อประวัติศาสตร์ชุมชน โดยมีองค์กร หรือมูลนิธิสนับสนุนการขับเคลื่อน ฯลฯ และด้านการศึกษา ได้แก่ การวิจัย สร้างองค์ความรู้ ที่ขยายผลไปยังสถานศึกษาในระดับโรงเรียนที่มีหลักสูตรท้องถิ่น มีหลักสูตรอบรมเชิงปฏิบัติการหมอดินไม้ สำหรับหน่วยงาน องค์กรท้องถิ่นที่รับผิดชอบดูแล และ ประชาชน และมีคลินิกหมอดินไม้ ที่สามารถให้บริการในลักษณะ one stop service เพื่อให้บริการ แก่ชุมชน เป็นต้น

3) จัดทำกรอบแผนงานในการอนุรักษ์ต้นจำฉาบ 3 ด้าน คือ แผนงานด้านเทคนิค ได้แก่ งานตัดแต่งกิ่ง งานบำรุงรักษา งานปลูกทดแทน เป็นต้น แผนงานด้านประชาสัมพันธ์ แสวงหาความร่วมมือ เช่น จัดทำศูนย์ข้อมูล Web site เป็นต้น แผนงานด้านการมีส่วนร่วม ได้แก่ ถ่ายทอดเทคโนโลยีการดูแลรักษาต้นจำฉาบแก่ท้องถิ่น ฝึกอบรมการตัดแต่งกิ่ง ฯลฯ

คำสำคัญ : การอนุรักษ์และฟื้นฟู ต้นจำฉาบ

Abstract

This research aimed to compare treatment of wounds (by human), growth increment with increasing space around the bole of a tree, pattern of pruning branches which suitable for their growth and naturally regenerative capacity of *Samanea saman* including submit guideline for conservation and rehabilitation of *Samanea saman* on Chiangmai-Sankhampeang Cultural road. The study area is along highway No. 1006 (Chiangmai-Sankhampeang road) that distance of 10 kilometers were to be used in the study. Fifty-five *Samanea saman* were involved in data collection that divide four groups are fifteen *Samanea saman* on road surface, fifteen *Samanea saman* on footpath, fifteen controlled *Samanea saman* on the road surface and ten controlled *Samanea saman* on footpath. Data acquisition needed quantitative and qualitative research methods by field survey with conditional surveying form of tree, decayed assessment form of the trees on the ground, tree diagnosed form and materials and equipment in maintenance including focus group. The quantitative and qualitative data was analyzed in terms of percentage and means.

The results were as follows three treatments and rehabilitation were treatment of wounds (by human), increasing space around the bole of a tree, pruning branches made *Samanea saman* are better condition and reduced declination. However, different location of *Samanea saman* between on road surface and on footpath have different results in the treatment of wounds.

The condition of *Samanea saman* when they are treated by treatment of wounds (by human), increasing space around the bole of a tree, pruning branches are better. For example ; the rotten top branches and treetop have reduced and the density of branches has increased. For results of treatment of wounds (by human) of *Samanea saman* on footpath are damage of the stem of a leaf and the stem to reduce. And results of increasing space around the bole of a tree are the condition and shape of tree to be better, more expansion of the branches, less lesion of trees barks, including more deciduous of barks. Moreover, results of the pruning branches of *Samanea saman* on road surface are lager size of leaves and more branches.

The guideline for conservation and rehabilitation of *Samanea saman* were :

1. To treat and rehabilitate *Samanea saman* with managing the optimal surrounding environment, protecting and eradicating plant diseases and insects, soil maintenance, tree surgery and the new idea of pruning.

2. The sustainable conservation of *Samanea saman* by community participation operate three aspects : the environment, including the reduction of carbon dioxide in the atmosphere and increasing the green areas in community etc., the social, including the strengthening and protecting the cultural landscape that are important to the community's history by organizations or foundations support enterprise etc., and the education including research and knowledge that enhanced to local curriculum's school, training the tree's doctor courses for local organizations and interested people and tree's doctor clinic for serving one stop service in community.

3. To establish three frameworks for *Samanea saman* conservation planning ; technical aspect such as the pruning, maintenance and replanting programs etc., promotion and cooperation aspect such as information center and web site etc. and participatory aspect such as the transfer of *Samanea saman* maintenance technology to communities and local organizations and training the pruning courses etc..

Keywords : Conservation, Rehabilitation, *Samanea saman*